

Betty Sluyzer, communicatietrainer, schrijfster van prentenboeken, leesboeken en kinderwoordenboeken, geeft in dit CONSULTATIEBUREAU-ABC, een alfabetisch geordend overzicht over praktische activiteiten in het kader van leesbevordering en de aanpak van laaggeletterdheid op het consultatiebureau. Het overzicht is gebaseerd op Betty's jarenlange ervaring met ouders, baby's, peuters en kleuters.

UITGANGSPUNTEN

Laaggeletterde ouders die niet begrijpen wat er op het consultatiebureau verteld of gevraagd wordt, die zich schamen voor hun gebrekkige taalvaardigheden en die bijvoorbeeld niet kunnen lezen en voorlezen, kunnen hun kinderen waarschijnlijk minder goed begeleiden in hun (taal)ontwikkeling.

In het CONSULTATIEBUREAU-ABC geeft Betty Sluyzer u tips en ideeën waardoor laaggeletterde ouders hun eigen communicatieve vaardigheden en lees- en schrijfvaardigheden kunnen vergroten en de (taal)ontwikkeling van hun kinderen kunnen stimuleren.

De tips geven antwoorden op de volgende vragen.

- Hoe komt u er op een prettige en niet bedreigende manier achter of een ouder laaggeletterd is?
- Welke tips kunt u aan (laaggeletterde) ouders geven?
- Welke vragen kunt u beter niet stellen aan (laaggeletterde) ouders?
- Welke vragen kunt u in plaats daarvan beter wel stellen?
- Wat willen we graag overdragen aan ouders over communicatie met hun kind?
- Hoe kunt u (laaggeletterde) ouders laten zien hoe je dat doet: *communiceren en omgaan met je kind?*

Voor nog veel meer tips kunt u kijken op www.taalkrachtvoorconsultatiebureaus.nl.

AANKIJKEN

Laaggeletterden slaan vaak de ogen neer en vermijden oogcontact als ze iets niet begrijpen. **NIET DOEN:** Vraag dus niet iets aan een ouder terwijl u in het dossier aan het lezen of schrijven bent. **WEL DOEN:** Kijk de ouder bewust vriendelijk aan als u iets vraagt of uitlegt. Laat de ouder merken dat u de baby of de ouder aankijkt om te kunnen zien of de ander begrijpt wat u bedoelt.

Kinderen leren ook duidelijker praten als ze kunnen zien wat de ander zegt. Bij het praten met slechthorende of dove kinderen en volwassenen is het natuurlijk van levensbelang om de ander aan te kijken en duidelijk te praten.

ALLERBELANGRIJKSTE TIP

Laaggeletterde ouders hebben er het meest aan als u

- in eenvoudige taal vertelt wat u doet en constateert
- boeken, plaatjes, cd's en foto's laat zien
- gewenst gedrag voor doet.

BABYPRET

Laat aan ouders zien dat je pret kunt hebben met een baby. Raak de baby liefdevol aan. Kijk de baby aan. Lach naar de baby. Praat met de baby. Laat de baby lekker bloot bewegen. Zeg hardop hoe de baby reageert en hoe leuk u dat vindt

BEGRIJPelijke TAAL

Laaggeletterden hebben doorgaans een kleinere woordenschat dan geletterden. Gebruik tijdens uw uitleg zo min mogelijk jargon. Zouden we niet eens een ander woord voor het consultatiebureau kunnen verzinnen? Sommigen gebruiken namen als Babybureau, Peuterbureau en Kleuterbureau. Woorden als arts, verhoging, taalontwikkeling, woordenschat en motoriek zijn voor ons gewone, begrijpelijke woorden, maar voor veel laaggeletterden niet.

BOEKJES

Er zijn boekjes op de markt voor elke leeftijd. Voor baby's zijn er bijvoorbeeld plastic badboekjes en stoffen voelboekjes. Ik zou het eigenlijk geen boekjes willen noemen. Het is gewoon een speeltje met een plaatje erop. Een boekje is iets waar je samen in kijkt en waar je samen over praat en waaruit je voorleest.

Een badboekje stopt een baby in de mond. Samen kijken in een stevig, liefst geplastificeerd boek is leuk vanaf het moment dat een kindje ongeveer 30 seconden stil kan zitten op je schoot. Samen kijken naar een foto of een plaatje of naar een auto op straat kan natuurlijk vanaf het moment dat je met een baby op de arm rondloopt en naar hetzelfde kijkt. Kijk verder bij **Voorlezen zonder boek** en **Voorlezen uit een boek**.

COMPUTER

Tegen geletterde ouders zegt u vast dat ze op de website Groei-op! een eigen groeiboekje kunnen samenstellen en daar allerlei informatie te vinden is over praten en eten en spelen met je kind.

Laaggeletterde ouders hebben hoogstwaarschijnlijk geen computer thuis staan. En als ze er een hebben, voor hun oudere kinderen bijvoorbeeld, kunnen ze er niets mee. Als u vermoedt dat ouders geen computer thuis hebben, omdat ze laaggeletterd zijn, geef ze dan een folder bij van LEES EN SCHRIJF. Kijk verder hieronder bij **Cursus Lezen en Schrijven**.

CURSUS LEZEN EN SCHRIJVEN

Zorg dat er op uw tafel of bureau een stapeltje kaartjes met het telefoonnummer van de landelijke bellijn leer lezen en schrijven hebt liggen. Als u ziet dat iemands ogen dwalend over de kaartjes gaan en niet naar de tekst kijken, dan is de kans groot dat iemand

slechtziend en/of laaggeletterd is. Spreek de ouder daar niet direct op aan, maar zeg bijvoorbeeld: 'Ik zie dat u naar deze kaartjes kijkt.' Pak een folder op, schuif hem naar de ouder toe en zeg terloops: 'Kent u iemand die graag wil leren lezen en schrijven? Of wil leren met een computer te werken? Neemt u dit kaartje dan voor hem of haar mee.'

ETEN

Wat ouders onder andere zouden moeten weten over eten:

Baby's kunnen zelf de borst vinden.

Borstvoeding geven is belangrijk en fantastisch om te doen! Uw lichaam is erop gebouwd!

Elk kind wil eten. Maar dwing het niet.

Baby's zijn na een week proberen aan een nieuw smaakje gewend.

Baby's vinden niet alles na een week lekker.

Als een dreumes in de kinderstoel kan zitten, wil hij zelf eten!

Gezellig en rustig aan tafel zitten met kleine kinderen is een illusie!

Laat uw peuter al helpen met tafeldekken! Daar leert hij veel van.

FOTO-ALBUM

Gebruik een fotoalbum om tips te geven aan (laaggeletterde) ouders. Leg een multomap/fotoalbum in de spreekkamer.

In de multomap zitten insteekhoezen voor foto's van 10 x 15.

Vraag elke ouder een foto mee te nemen waarop ze zelf met hun kindje in een communicatieve situatie

te zien zijn. Zeg bijvoorbeeld: "Neem een foto mee van u of uw partner met uw kindje op de arm, op de fiets, in het badje, op schoot, samen op

de grond, in de tuin, in het zwembad, op de kinderboerderij, pratend, samen bewegend, spelend met blokken, met een bal, kijkend in een boekje, naar elkaar lachend, tijdens de babymassage, tijdens het televisiekijken enzovoort."

Schrijf de naam van het kindje en de geboortedatum en de datum waarop de foto gemaakt is, achterop.

Als u (laaggeletterde) ouders een tip geeft over speelgoed of over praten met je kindje, laat dan het fotoalbum zien.

Leg aan de hand van foto's uit het boek uit dat deze ouder het zo doet, en de ander zo.

GEBARENTAAL VOOR BABY'S

Leg ouders altijd iets uit over hoe baby's communiceren.

Baby's kunnen nog geen woorden maken.

Wel kunnen ze gezichten trekken, gebaren maken, hun beentjes optrekken, hun tong uitsteken, geluidjes maken en huilen. Ze kunnen zich heel goed ontspannen, in het badje bijvoorbeeld. Of aan de borst,

de fles of als ze slapen. En elke dag kunnen ze meer.

Er zijn zelfs cursussen gebarentaal voor baby's. Van sommige ouders heb ik gehoord dat kinderen die deze gebaren maken, lang wachten voordat ze gaan praten.

Kijk verder bij **Praten met je baby**.

HERKENNEN VAN LAAGGELETTERDHEID BIJ OUDERS

Hoe herken je een laaggeletterde ouder?

De gemakkelijkste, minst bedreigende manier om erachter te komen, is door tijdens het allereerste bezoek aan het consultatiebureau te vragen: 'Hoe heet uw kindje?'

Natuurlijk staat de naam van het kindje in het dossier voor uw neus.

Een geletterde ouder ziet de naam staan en zegt misschien: 'Dat staat daar toch?'

U kunt altijd reageren met: 'Dat klopt. Maar we willen even zeker weten dat de gegevens kloppen. En vertelt u eens, naar wie is uw kindje vernoemd? Het is een leuke naam.'

Dit is natuurlijk een leuke reactie naar alle ouders!

Een laaggeletterde ouder herkent de letters in het dossier niet en noemt de naam van het kindje.

Vraag dan: 'Kunt u die naam even spellen?'

Laaggeletterden kunnen dit meestal niet. Een Alfabetiseringsambassadeur van Stichting Lezen & Schrijven vertelde me dat één van haar dochters Mieke heet. Ze spelde de naam als volgt: 'M ... ieke.'

Kijk verder bij het kopje **Cursus Lezen en Schrijven**.

LICHAAM

Als de baby op de onderzoekstafel ligt, kunt u op een speelse manier voordoen hoe ouders de lichaamsdelen van hun kindje kunnen aanraken, bijvoorbeeld bij het verschonen, na het wassen, bij het bloot spelen of bij het afdrogen na het badje. Dit benoemen van lichaamsdelen stimuleert de taalontwikkeling en het lichaamsbesef van het kindje en bevordert de liefdevolle communicatie tussen ouder en kind. Bij laaggeletterde ouders werkt

voordoen tien keer beter dan iets uitleggen.

In mijn boekje **Billen Buikje Benen** staat een leuk versje, dat ook als liedje op een cd voor peuters en kleuters staat. Hieronder staat een fragment hieruit.

Billen, buikje, benen.

Knieën, voeten, tenen.

Leg bij het zeggen van elk woord twee handen of één hand op het genoemde lichaamsdeel en druk zachtjes.

Kijk verder bij **Rijmpjes, versjes en liedjes** en **Voordoen**.

LICHAAMSTAAL

We zijn ons niet altijd bewust van de (on)begrijpelijkheid van de woorden en de lengte van de zinnen die we bezigen. We zijn ons zeker niet altijd bewust van de toon die we aanslaan, de lichaamstaal die we laten zien en de emotie die we uitstralen.

Een laaggeletterde vat lichaamstaal ook nogal eens verkeerd op.

Bent u weleens gefilmd tijdens uw werk? Pas dan kunt u goed zien of u zich ook gedraagt zoals u denkt dat u zich gedraagt. Meestal schrikken mensen van opnames. Ben ik dat? Sta, zit, praat, doe ik zo?

Let ook eens op de lichaamstaal van de ouders. Is hun houding open, gesloten, defensief, agressief, angstig, onzeker, naar het kind toegekeerd of juist er vanaf gekeerd?

MOBILE AAN HET PLAFOND

Baby's liggen altijd op een aankleedkussen, terwijl u het onderzoekt en meet.

Ze kijken altijd naar een saai plafond.

Hang een leuke mobile op, bevestig leuke posters aan het plafond, hang speelgoed aan draden op.

Kinderen zullen hier op reageren, met bewegingen, met hun ogen, met geluiden.

MOEILIJKE VRAGEN

Ouders vinden vragen moeilijk als ze te vaag of te algemeen zijn.

Bijvoorbeeld: Hoe gaat het met uw kindje?

Ze weten niet wat u wil weten (trauma van school: ik weet niet wat de meester wil dat ik zeg.)

Aan het zontje van collega kinderboekenschrijver Hans Kuyper vroeg iemand op het consultatiebureau: 'Tekenen eens een poppetje.' Hans z'n

zoon deed niets. De consultatiebureau-medewerker noteerde al bijna: 'kan nog geen poppetje tekenen'. Hans zei: 'U kunt beter aan hem vragen: teken eens een piraat of een ridder.' En dat deed z'n zoon. Tot in de details.

Op vragen die ze niet goed begrijpen, geven ouders vaak een sociaal gewenst antwoord:

'Loopt hij al?'

'Ja hoor.'

Een ander voorbeeld. U vraagt: 'Kon uw kindje al lopen toen het anderhalf was?'

De ouder antwoordt: 'Het liep al met tien maanden.'

De verpleegkundige zegt: 'Oké, dan vul ik in dat het met anderhalf inderdaad kon lopen.'

De ouder krijgt nu het idee dat het gedrag van het kind abnormaal is en daarom niet ingevuld kan worden.

POSTERS AAN DE MUUR EN AAN HET PLAFOND

Plastificeer of lamineer leuke posters en hang ze aan de wand, op kindhoogte, op kind op schoot-hoogte en aan het plafond in de wachtkamer en in de spreekkamer. Bij veel prentenboeken worden leuke posters gemaakt. Op de posters die bij mijn prentenboeken worden gemaakt, zetten we vaak tekst. Een paar zinnestukjes of een kort versje. De geletterde ouder zal vanzelf de tekst lezen. Misschien wijst het kind of de ouder ernaar.

De laaggeletterde kijkt hopelijk wel naar de poster, maar u kunt zien dat zijn ogen over de poster dwalen of juist te lang op een woord blijven hangen.

Stimuleer het praten over een poster. Doe het voor als dat nodig is!

Meer informatie bij **Mobile** en **Cursus Lezen en Schrijven**.

RIJMPJES, VERSJES EN LIEDJES

Versjes, rijmpjes opzeggen en liedjes zingen voor en met je baby is erg leuk en heel belangrijk.

Voor de taalontwikkeling en later zelfs het leren lezen en schrijven is het erg belangrijk dat kinderen zelf kunnen rijmen.

Stimuleer ouders om liedjes te zingen, te dansen met de baby op de arm, kriebelspelletjes te doen.

Doe het zelf voor. Zet eens wat versjesboeken (voor de geletterden) en peuter- en kleutercd's op de onderzoekstafel. Laaggeletterden komen niet veel in bibliotheken en boekwinkels. Draai er af en toe ook een.

Kijk ook bij **Muziek** en **Voorlezen zonder boek** en **Voorlezen uit een boek**.

VOORDOEN

Als u wilt weten of de baby al lacht, vraag dan niet: 'Lacht hij al tegen u?' Maar probeer de baby aan het lachen te maken: kriebel hem zachtjes op de buik. Lach naar hem. Als de baby lacht, reageer dan lachend en leg de ouder uit, dat door zelf te lachen, de baby ook gaat lachen. Kijk de ouder aan. Kijkt hij/zij wel naar wat u doet? Of is de ouder snel afgeleid en niet betrokken? Probeer de ouder bij het kindje betrokken te krijgen en laat steeds zien hoe leuk het is om met het kindje te praten en te spelen. Bij laaggeletterden helpt voordoen en foto's laten zien beter dan heel veel verbale uitleg. Kijk ook bij **Foto-album**.

VOORLEZEN ZONDER BOEK

Elke ouder kan voorlezen zonder boek. Met voorlezen zonder boek bedoel ik vertellen aan je kind wat je ziet, wat je doet, wat er gebeurt in de werkelijkheid, in de kamer, op straat, tijdens het verschonen.

Als je voorleest uit een boek, dan vertel je wat je ziet, wat je leest en wat er gebeurt in een boek, in het verhaal.

Veel ex-laaggeletterden geven aan dat ze zo graag hun kinderen wilden voorlezen, maar het niet konden. Of dat hun kind leerde lezen en zij het niet konden helpen. Daarom wilden ze leren lezen!

Natuurlijk kunt u ouders waarvan u merkt

dat ze niet automatisch hardop gaan lezen wat er op de leuke poster aan de muur staat, een folder meegeven.

Vergroot daarnaast altijd hun zelfvertrouwen en zeg: 'Praten met je kind en vertellen wat je doet is voorlezen zonder boek. Prima dus!'

Kijk ook bij **Cursus Lezen en Schrijven**, bij **Mobiles** en bij **Posters**. En bij **Voorlezen uit een boek** hieronder.

VOORLEZEN UIT EEN BOEK

Echt voorlezen uit een boek is pas leuk als een kind het boek niet meteen in z'n mond wil stoppen.

Een goed prentenboek of versjesboek of aanwijsboek voor peuters is zo gemaakt, dat je na één bladzijde kunt stoppen. De peuter kan zich nog niet lang concentreren en ziet nog geen verbanden.

De meeste prentenboeken die op de markt zijn, zijn bedoeld voor kleuters.

De teksten in deze kleuterboeken zijn voor laaggeletterden onleesbaar.

Leg wat boekjes voor peuters en wat boekjes voor kleuters op de tafel in de spreekkamer.

Pakt de ouder als vanzelf een boekje op? Of kijkt de ouder naar het omslagplaatje?

Geef het boek aan de ouder en moedig de ouder aan het boekje in te kijken en het kindje voor te lezen.

Vertel dat het kindje tot zijn 16e gratis lid kan worden van de Openbare Bibliotheek. Laaggeletterden krijgen wel een eigen boekenkast in de bibliotheken, maar ze gaan niet uit zichzelf naar een bibliotheek. Kijk ook bij **Voorlezen zonder boek**, bij **Cursus Lezen en Schrijven**, bij **Mobiles** en bij **Posters**.

VOORSCHRIFTEN

Op het consultatiebureau krijgen ouders allerlei tips, maar ook voorschriften en regels te horen over hoe je het zou moeten doen en wanneer je er mee mag of moet beginnen.

Dat is fantastisch, want veel ouders weten weinig van het opvoeden en verzorgen van kinderen.

Zeker mannen lezen er weinig over en vrouwen zeggen vaak: 'O, mijn moeder zei, dat het allemaal vanzelf gaat. Ik zie wel wat er gebeurt.' Vandaar dat al die opvoedprogramma's op televisie zo populair zijn ... Sommigen lezen zich niet in, omdat ze niet kunnen lezen. En een computer hebben ze vaak niet. Hoewel daar steeds vaker de tekst hardop voorgelezen kan worden.

Laaggeletterden komen vaak uit gezinnen, waarin geen geld of geen tijd was voor de kinderen.

Houd u er bij het geven van tips en voorschriften rekening mee, dat sommige ouders uit angst precies doen wat u zegt en bijvoorbeeld boos worden op hun baby omdat het zijn fruithapje niet helemaal opeet.

WOORDENSCHAT

Bijna iedereen kent de uitdrukking: Kleine potjes hebben grote oren.

Bijna niemand weet dat deze uitdrukking te maken heeft met het verschil tussen de actieve en de passieve woordenschat van kinderen. Een peuter van 2-3 jaar kan (gemiddeld) 1000 woorden zeggen. Dat is zijn actieve woordenschat.

De peuter begrijpt er al 3000. Dat is zijn passieve woordenschat.

Een ouder die graag scheldt, hoort bij een driejarige ineens zijn scheldwoorden terug, in dezelfde intonatie.

In **Mijn eerste Van Dale**, een voorleeswoordenboek, hebben we 750 versjes gemaakt bij de 1000 vroegst geleerde woorden. Bij elk versje hoort een plaatje.

Dit boek is erg leuk voor alle (groot)ouders, ook voor Nederlandstalige en meertalige ouders die net hebben leren lezen.

ZELFVERTROUWEN

Stimuleer het zelfvertrouwen van de ouders.

Veel ouders krijgen op het consultatiebureau het gevoel dat ze van alles fout doen.

Als mensen geen zelfvertrouwen hebben, brengen ze dat over op hun kind. Een van de eerste keren dat ik op het consultatiebureau kwam, vroeg de

verpleegkundige: 'Hoe voelt u zich?'

Ik antwoordde: 'Gaat wel. Ik ben een beetje moe.'

Daarop zei de verpleegkundige: 'Dat zie ik. U ziet eruit als een dweil.'

Deze uitspraak werd in 1985 gedaan. Ik ben 'm nooit vergeten!

OVER DRS. BETTY SLUYZER

Betty Sluyzer studeerde cum laude af in de Nederlandse Taal- en Letterkunde aan de Universiteit

van Amsterdam, deed staatsexamen als dansdocent, werkte bij de NOS radio en televisie, was 11 jaar docente mondelinge taalvaardigheid, massamedia en vakdidactiek aan de lerarenopleiding Nederlands van de Hogeschool van Amsterdam en gaf 8 jaar lang zwangerschapsbegeleiding.

Betty heeft twee dochters en kwam daarmee natuurlijk op het consultatiebureau.

Sinds 1975 ontwikkelt en schrijft Betty educatief materiaal, artikelen en schoolboeken en geeft ze presentaties, lessen, trainingen en workshops in Nederland en in het buitenland.

In 1986 verscheen haar eerste kinderboek. Inmiddels heeft Betty 100 kinderboeken op haar naam.

Betty Sluyzer doet regelmatig opdrachten voor Stichting Lezen & Schrijven. Enkele voorbeelden zijn de presentatie van de lancering van projecten als Taalkracht voor bibliotheken, Het begint met lezen en Schutting-TAAL en de presentatie van cursussen tijdens de regio-toer Taalkracht voor consultatiebureaus.

Betty Sluyzer is zelfstandig ondernemer. Ze schrijft boeken, geeft trainingen

en verkoopt haar eigen boeken na klassenbezoeken, bibliotheekbezoeken, ouderavonden en cursussen en via internet. Ze heeft een eigen boekwinkel en staat onder nummer 32086194 ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. U kunt alles over Betty Sluyzer vinden op www.bettysluyzer.nl

